

Egy-egy ankét sikeres levezetése csak akkor könnyebb, mint egy-egy előadás megtartása, amikor ismerősök (könyvtárak esetében: olvasók) körében megy végbe. Itt inkább arra kell vigyázni, hogy megmaradjon az alkalom tárgyyszerűsége, s ne legyen belőle „kabaré”.

A kommunikációs technikák egy részét (általában nem tudatosan) az ember az otthoni nevelés eredményeként hozza magával (ha egyáltalán hozza).

Különösen nagy felelősséggel vannak e tekintetben a pedagógusok, akár az általános, akár a szakképzésben tevékenykednek. Nekik aztán ismerniük kell naprakészen a kommunikációs technikák kutatásával, gyakoroltatásával kapcsolatos eredményeket, saját készségükké kell tenni őket s akként alkalmazni pedagógusi tevékenységük közben.

(Futala Tibor)

Lásd még 207

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Elektronikus könyvtár

98/298

BRINDLEY, Lynno – LAW, Derek: Digital library developments – a realistic future? = INSPEL. 31.vol. 1997. 4.no. 195-203.p.

A digitális könyvtár fejleményei: van-e reális jövője?

Elektronikus könyvtár; Fejlesztési terv; Prognózis

A digitális könyvtár fogalma immár közkeletű. Felépítésére négy összetevőre van szükség:

- anyag, amit elhelyezünk benne (a tartalom kritikus tömege);
- az elhelyezett anyag megtalálásának lehetősége;
- az elhelyezett anyag hozzáféréseinek lehetősége (tárolás, visszakeresés, kézbesítés);

– elfogadható árat fizessünk érte elfogadható módon.

A digitális könyvtár létrehozásával kapcsolatos technológiai, technikai problémák legtöbbje megoldható, illetve a megoldás útján van, azonban sehol nem látszik az erőteljes gazdasági modell, amely az ilyen könyvtárak fejlesztéséhez és fenntartásához szükséges. A Londonban, 1997 júniusában e tárgyban lezajlott konferencia tanulságai szerint az USA-ban több egyetem (University of California, Santa Barbara, Berkeley stb.) és több állam (California, Michigan, Illinois) kezdett ilyen munkákat. Japánban egy olyan szolgáltatás működik, amelyet elektronikus egyetemi könyvtárként határozhatunk meg. Ausztráliában elektronikus dokumentumszolgáltatási kísérletek folynak, Dániában a kormány indított digitális könyvtári programot, és szerepel ilyen terv az EU könyvtári programjában is.

A brit *eLib* program egyaránt foglalkozik hibrid könyvtárakkal, abból kiindulva, hogy a legtöbb könyvtárnak a belátható jövőben integráltan kell

kezelnie a hagyományos és az elektronikus forrásokat; „rakások” kialakításával – ez a nem túl elegáns kifejezés a különféle források fizikai, logikai vagy virtuális „összehordását”, csoportosítását jelenti a használat megkönnyítése érdekében, így regionális és szakterületi „rakások” jönnének létre; és digitális konzerválással, ami rendkívül fontos, de műszaki, gazdasági és szervezési szempontból egyaránt igen terhes feladat. A további brit elektronikus szolgáltatásokat és a London School of Economics könyvtárának tevékenységét is figyelembe véve megállapítható, hogy a digitális könyvtár valós jövőnek tekinthető.

A hibrid könyvtárak a fejlődés jó útján vannak. A nagy kérdés a megfelelő gazdasági modellek kidolgozása. Tekintettel arra az állandó veszélyre, hogy a kísérleteket legalább fele részben a kereskedelmi érdekek és nem a tudományos igények figyelembe vételével végzik, szükséges lenne felderíteni a tudományos kommunikáció jövőbeni működését és finanszírozásának majdani körülményeit. Egy szakértői vélemény szerint a Kongresszusi Könyvtár állományának felét 2043-ig digitalizálják, 2016-ban nyílik meg az első virtuális nagykönyvtár, 2005-ben jelenik meg a virtuális valóság a könyvtárakban, és 2003-ra valósul meg az olvasók számára az ingyenes hálózati hozzáférés a köz-könyvtárakban. Egyszóval: a digitális könyvtár jön, méghozzá hamarosan.

(*Mohor Jenő*)

98/299

FOX, Edward A. – HALL, Robert – KIPP, Neill: NDLTD: preparing the next generation of scholars for the information age = *New Rev.Inf.Net.* 3.vol. 1997. 59-76.p. Bibliogr. 14 tétel.

A „Tézisek és disszertációk hálózati digitális könyvtára”: a következő tudósnevezdek előkészítése az információs korra

Disszertáció; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Gépi könyvtári hálózat

Az NDLTD (Networked Digital Library of Theses and Dissertations) egy nemzetközi konzorcium; célja a posztgraduális oktatás fejlesztése, az egyetemek információs infrastruktúrájának javítása és a tudományos kommunikáció előmozdítása, digitális könyvtárak útján. Az NDLTD sikeressége különféleképpen mérhető. Például figyelembe lehet venni a tagesyetemek számát vagy az egyes egyetemeken elért eredményeket. Ami az elektronikus szakdolgozatokat és disszertációkat (ESZD) illeti, figyelembe vehető a benyújtott ESZD-k száma és ezek minősége. Az NDLTD olyan korban jött létre, amikor nagy erőfeszítéseket látni a digitális könyvtárak létrehozására. Mivel a digitális könyvtárak központi helyet foglalnak el a tudományos életben, fontos, hogy minden új mű elektronikus formában készüljön el. Az NDLTD sikere attól is függ, hogyan tekint a jövőre. Szabványokat kell kifejlesztenie, biztosítania kell – úgy technikai mind szociális kérdések megoldásával – a rendszerek közötti átjárhatóságot, és bizonyítania kell a folyamatos növekedéshez szükséges erőforrásokat. Működésének első évében az NDLTD gyorsan fejlődött, a második év elején már húsz tagja volt. Biztató érdeklődés mutatkozik az ESZD-gyűjtemények iránt, és úgy tűnik, az ESZD-eket átlagosan több mint tízszer olyan gyakran használják, mint a nyomtatott változataikat. Ha folytatódik a testületi és a felsőoktatási támogatás, az NDLTD és befolyása növekedni fog.

(*Autoref. alapján*)

98/300

SMALL, Margaret: Virtual university libraries: a report of ALIA's 1996 study grant = *Aust.Lib.J.* 46.vol. 1997. 4.no. 409-419.p. Bibliogr. 26 tétel.

Virtuális egyetemi könyvtárak: az Ausztrál Könyvtáros Egyesület által támogatott kutatás jelentése

Egyetemi könyvtár; Felsőoktatási intézmény; Számítógép-hálózat; Távközlés

Még nem tisztázott, milyen szerepet kell játszaniuk a könyvtáraknak a virtuális egyetemeken. Többféle modell létezik. A veszély az, hogy a virtuális egyetemek azt fogják követelni a hallgatóktól, hogy az Interneten elérhető elektronikus forrásokra, illetve a hozzájuk elektronikus úton eljuttatott anyagokra támaszkodjanak. A könyvtárosoknak fel kell készülniük erre a kihívásra: újra kell gondolniuk a könyvtár feladatait (hatékony és releváns szolgáltatások kifejlesztése) és a könyvtárosok szerepét (információszoftvértékké kell válniuk).

(Autoref.)

98/301

WITTEN, Ian H. – McNAB, Rodger: *The New Zealand Digital Library: collections and experience* = *El.Libr.* 15.vol. 1997. 6.no. 495-504.p.

A „New Zealand Digital Library” program: gyűjtemények és tapasztalatok

Állománygyarapítás; Elektronikus könyvtár; Számítógép-hálózat

Az Új Zélandi Digitális Könyvtár Projekt célja nem egy új könyvtár felállítása, hanem az ehhez szükséges technológia kidolgozása, és a könyvtárak rendelkezésére bocsátása azért, hogy létrehozassák saját gyűjteményeiket. Mivel a technológia nagymértékben függ a gyűjtemény és a források jellegétől, különböző gyűjteményeket kísérleteztek ki.

A projekt öt alapvető figyelembe. A manuális feldolgozást elkerülik, ezért nem is vesznek át bibliográfiai vagy index-adatokat a felhasznált dokumentumok eredeti leőhelyétől. Az elsődleges hoz-

záféréshez teljes szövegű indexelést használnak. Nagy figyelmet szentelnek a valódi könyvtárhasználói igényeknek és a felhasználói felület kialakításának. Kifejezetten a nagy földrajzi távolságok, a hálózati könyvtári technológiai környezet számára végzik a fejlesztéseket. Végül gazdaságosan és kis, nem drága szervereken is működő rendszereket céloztak meg.

A digitális könyvtár prototípusát 40 ezer műszaki jelentésből álló számítástechnikai szakgyűjteményből állították elő, mely közel 2,5 GB-ot foglal el; ezt az összesen 35 GB-nyi forrásinformációból saját fejlesztésű rendszer vonta ki automatikusan. Keresni kifejezéseket, mondatokat lehet a teljes dokumentumban vagy bizonyos oldalakon, soros kereséssel és Boole-módszerekkel. Eredményként az eredeti dokumentum URL-jét, keletkezési idejét és méretét is megkapjuk, lehetőséggel a dokumentum letöltésére, első oldala faksimile-képének megjelenítésére, kivonatának megtekintésére. (Bár nem hirdették meg széles körben, létének első két évében a 2700 hazai mellett 80 országból 42 ezer használati alkalmat regisztráltak, ami kis szakterületi adatbázisról lévén szó, igen jelentős mennyiség.)

A továbbiakban többek között egy FAQ (gyakori kérdések) nyilvántartását, egy, az őshonos népekre vonatkozó és két irodalmi (ill. egyéb szöveges) adatbázist hoztak létre, valamint egy audio-gyűjteményt. Ez utóbbinak jelentős szolgáltatása a dallam-index, amely az énekelt, dúdolt vagy más módon bevitt dallamot felismeri és összehasonlítja a rendszerben tárolt zeneművekkel, majd az egyezés mértékének sorrendjében megnevezi azokat. Már elkészültek a továbbiakhoz szükséges optikai zene (hangjegy)felismerő szoftver prototípusával is, amely a leképezett kottát audio, MIDI, vagy szerkesztésre alkalmas egyéb file-ba képes átfordítani.

Az Új Zélandi Digitális Könyvtár jelenleg számos egymástól független gyűjteményből áll, amelyek célja annak bemutatása, hogy az adott területen mint tud nyújtani a teljes szöveges indexelés és ke-

resés technológiája. Érdekes és hasznos további feladat e gyűjtemények, illetve a különböző fajtájú információk együttes kezelésének megoldása. A projekt alapján könnyen lehet magas színvonalú, Interneten elérhető gyűjteményeket létrehozni, és a projekt olyan szoftver-infrastruktúrát fejleszt, amely az ilyen gyűjtemények fenntartói számára lehetővé teszi, hogy gyűjteményüket nyilvánosan

hozzáférhetővé tegyék. Fontos tanulság, hogy minden egyes gyűjteménynek, minden információféleségnek egyedi sajátosságai, sajátos felhasználói igényei vannak, s azokat kár lenne egyfajta technológia Prokrusztész-ágyába kényszeríteni.

(Mohor Jenő)

Lásd még 233, 238

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

98/302

AKERROYD, John: On demand publishing in higher education: the practicalities, benefits and issues = Program. 32.vol. 1998. 1.no. 25-35.p. Bibliogr. 23 tétel.

Igény szerinti publikáció a felsőoktatásban: gyakorlat, haszon, kérdések

Elektronikus publikáció; Igény; Információtechnológia; Letöltés; Szerzői jog

A bizonyos közönség igényeire történő publikálás (on-demand publishing, a továbbiakban a magyar kezdőbetűkkel: IP) nem új jelenség, bár korábban inkább elméleti szinten foglalkoztak vele, nem pedig működő rendszerek tapasztalatai alapján. Az utóbbi időben az IP az észak-amerikai egyetemeken jelentősen fellendült, ahol a különböző kurzusoknak szánt szöveggyűjteményeket (tehát egy kisebb közösségnek szóló, jól körülhatárolt dokumentumösszeállítást) adják ily módon közre.

Az IP munkafolyamata és technológiája három részből áll: szkennelés, digitális tárolás és kinyomtatás. Ez a számítógépes kiadói rendszer különböző forrásokból származó dokumentumokat (könyvek fejezeteit, folyóiratcikkeket és egyéb szövegeket) „kollacionál”; a dokumentumokat PDF formátumban digitalizálja, ugyanabban a rendszerben vagy fájlban tárolja, és a korábbi kiadásokból átvett szövegeket kis példányszámban új kiadványként közreadja, akár kinyomtatva és bekötve, akár képernyőn. A szoftver a kiadványok oldalait úgy tárolja, hogy azok visszakereshetők, illetve új oldalakgal felválthatók legyenek (dokumentumkezelő rendszer). A dokumentumok web-böngészőkkel képernyőn jeleníthetők meg. A nyomtatás és annak költségei a használóra hárulnak. A megoldás előnyei: a dokumentumokat nem kell ismételtlen szkennelni, a szöveggyűjtemények könnyen frissíthetők, a példányszám az igényekhez igazítható, a kiadvány jó minőségben, elérhető áron állítható elő.

Az IP bizonyos szakterületekhez kötődik (társadalomtudományok, jog, humán tudományok, politikatudomány), ahol gyorsan változik a tartalom és a monográfiák naprakész közreadása viszonylag